

ORTAÇAĞ ARAP KAYNAKLARINA GÖRE MİSİS

Mustafa ALİCAN*

Özet

Adana'ya yaklaşık otuz km mesafede bulunan Ceyhan nehrinin sağ yakasındaki Misis, tarih boyunca birçok isimle anılmış olan eski bir şehirdir. Erken dönemlerde Hıristiyanlık ile ilgili anlamı dolayısıyla kutsal olarak kabul edilen ve Arapça kaynaklarda Massîsa ismiyle kaydedilen Misis, Emevîler döneminde Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Öte yandan Müslümanlar ile Bizanslılar arasındaki hâkimiyet mücadelelerinin yaşandığı sahada bulunması dolayısıyla taraflar arasında zaman zaman el değiştirildiği görülen şehir, Emevî halifelerince önemli bir sınır merkezi olarak görülmüştür. Kendisine atfedilen öneme paralel olarak çeşitli imar, inşâ ve iskân faaliyetlerinin öznesi olmuştur ve Abbâsîler döneminde de sahip olduğu önemi muhafaza etmiştir. 960'lı yıllara kadar ağırlıklı olarak Müslümanlar tarafından idare edilen Misis, 965 yılında Bizanslılar tarafından ele geçirilmiş ve şehre Ermeniler nüfusu iskân edilmiştir. Bu tarihten sonra bir asırdan uzun bir süre Hıristiyanların elinde kalsa da, 1083'te Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu I. Süleymanşah'ın eline geçmiştir. Fakat buradaki Selçuklu hâkimiyeti uzun sürmemiş, 1097 yılında Türkiye Selçuklu egemenliğine ağır bir darbe indiren I. Haçlı Seferi esnasında Haçlı kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. Bu tarihten itibaren Haçlılar tarafından idare edildiği görülen Misis, bir süre sonra Bizanslılar ile Haçlılar arasında anlaşmazlık konusu olmuş, 1130'lu yılların ilk yarısında bu sefer Kilikya Ermeni Baronluğu'nun hükmettiği topraklar içerisine dâhil edilmiştir. Bu sırada bir dönem Bizans, Ermeni ve Haçlı mücadeleleri arasında zaman zaman el değiştirmiş olsa da, Misis, bölgede Memlûk akınlarının görülüp Ermeni siyasal etkinliğinin sona ermeye başladığı döneme kadar uzun süre Ermeniler tarafından yönetilmiş, sonra sırasıyla Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları ve Osmanlıların idaresini görmüştür. Denilebilir ki, siyasi tarihinin kısa bir özetini

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Sonuç

Ortaçağda Çukurova bölgesinin önemli şehirlerinden biri olarak tarihî bir varlık alanı elde eden ve erken İslâmî dönemde Müslümanlar ile Bizanslılar arasında tampon bölge konumundaki suğûrcoğrafyasında yer alan Misis, siyasal anlamda merkezî bir öneme sahip olmamakla birlikte, stratejik konumu dolayısıyla her dönemde bölgede hükümet eden siyasal yapıların hedefi olmuştur. Muhtemeldir ki, bu özelliğinden dolayı genellikle siyasî anlamda bir istikrarsızlık içerisinde olmuş, defalarca el değiştirmiştir. Bununla birlikte, Misis'in özellikle birçok ilim adamının yetiştiği bir yer olması ve tarihî kaynaklarda buralı âlimlere sıklıkla referansta bulunulması, ortaçağlarda şehrin bir tür kültür merkezi olma özelliğine sahip olduğunu gösterir. Dolayısıyla siyasal bir merkez olma anlamında olmasa bile, Misis'in gerek kültürel anlamda, gerek suğûr bölgesinde ve gazâ faaliyetlerinin üssü konumundaki bir sahada olmasına bağlı olarak coğrafi anlamda dikkate değer bir şehir olduğunu tespit etmek gerekir. Bu durumda şehrin Çukurova bölgesinin genel tarihi içerisinde ne tür bir konum işgal etmekte olduğu da ortaya çıkmış olacaktır. Fakat bir teessür vesilesidir ki Misis, tıpkı tarihî ovanın diğer birçok şehri gibi, sahip olduğu tarihî birikim ve coğrafi konumu itibarıyla bünyesinde barındırdığı öneme mukabil bir merakın konusu olmamış, hakkında yeterince inceleme ve araştırma yapılmamıştır. Mutevazı bir giriş mahiyetinde değerlendirilmesi beklenen bu metin, Misis ile ilgili daha detaylı ve çok yönlü araştırma, inceleme ve değerlendirmelere küçük de olsa bir kapı açabilmeyi ummaktadır.

KAYNAKÇALAR

- Abû'l-Farac, Gregory, (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi, I*, çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara 1999.
- Avcı, Casim, "Suğûr," *DİA, XXXVII*, Ankara 2009, s. 473-474.
- Azimî, *Azimî Tarihi (Selçuklularla İlgili Bölümler)*, yay. Ali Sevim, TTK, Ankara 1988.
- Bâgevî, *Kitâb Telhîsu'l-Âsâr ve Acâibü'l-Melikü'l-Kahhâr*; yay. Ziyâeddîn İbn Musa Bünyatov, Moskova 1971.
- Baypars Tarihi*, çev. Şerefüddin Yaltkaya, TTK, Ankara 2000.
- Bekrî, Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdülaziz, *Mu'cem Ma'ste'cemmin Esmâi'l-Bilâdive'l-Mevâzi'*, nşr. Mustafa es-Sekâ, Beyrut, tarihsiz.
- Demirkent, Işın, "Misis," *DİA, XXX*, Ankara 2005, s. 178-181.
- Ebû'l-Fidâ, *Târîhu Ebî'l-Fidâ el-Müsemma el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer, I*, thk. Mahmud Deyyûb, Beyrut 1997.
- Ebû'l-Fidâ, *Takvîmu'l-Büldân*, nşr. M. Reinaud, Paris 1840, s. 250.
- ed-Devâdâr, Rukneddîn Baybars el-Mansurî, *Zübdetü'l-Fikra fî Târîhi'l-Hicra*, ed. Donald S. Richards, Beyrut 1998.
- el-Antâkî, Yahya, *Târîh el-Antâkî*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, Trablus 1990, s. 41.
- el-Hamevî, Abdülmevlûk Ebû'l-Fezâil Muhammed b. Ali, *et-Târîh el-Mansûrî, el-Keşfu'l-Beyân fî Havâdisi'z-Zaman*, nşr. Butrus Garyazniyeviç, Moskova 1963.

- Ener, Kasım, *Tarih Boyunca Adana Ovasına (Çukurova'ya) Bir Bakış*, Hürsöz Gazetecilik, Yayıncılık ve Matbaacılık, Adana 1990.
- Ersan, Mehmet, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, TTK, Ankara 2007.
- Evlîyâ Çelebi, *Seyahatnâme: Konya, Kayseri, Antakya, Şam, Urfa, Maraş, Sivas, Gazze, Sofya, Edirne, 3/1*, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, YKY, İstanbul 2010.
- Grousset, René, *Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi*, çev. Sosi Dolanoğlu, Aras Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Honigmann, E., "Misis," *İA, VIII*, İstanbul 1979, s. 364-373.
- İbn Hallikân, Ebû'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâi Ebnâu'z-Zaman, I*, nşr. İhsan Abbas, Beyrut 1994.
- İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, çev. Murat Ağarı, Kitabevi Yayınları, İst. 2008.
- İbn Şeddâd, *el-A'lâku'l-Hatıra fi Zikri'l-Ümerâi's-Şâmve'l-Cezîra, I-II*, thk. Yahya Zekeriyya Abbâre, Dımaşk 1991.
- İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-Taleb fi Târihi Haleb*, thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut, tarihsiz.
- İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi Târihi'l-Mülükive'l-Ümem, I*, yay. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1992.
- İbnü'l-Esrîr, *el-Kâmil fi'l-Târih Tercümesi, IV, V, VI, VII, VIII, XI*, çev. M. Beşir Eryarsoy, Yunus Apaydın, Abdullah Köşe, Ahmet Ağırakça, Abdülkerim Özyaydın, Bahar Yayınevi, İst. 1986.
- İbnü'l-Kalânîsî, *Târihu Dımaşk*, nşr. H. F. Amedroz, Leiden 1908.
- İbnü'l-Verdî, *Târihu İbnü'l-Verdî, I*, Beyrut 1996.
- İstahrî, Ebû İshak İbrahim b. Muhammed el-Fârisî (Kerhî), *KitâbMemâlikü'l-Mesâlik*, nşr. M. J. De Goeje, Leiden 1927.
- Makrizî, *es-Sülûklîma'rifetiDüvelü'l-Mülûk, I, IV*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1997.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1999.
- Sevim, Ali, *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi*, TTK, Ankara 2000.
- Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2004.
- Tutar, Adem, "Müslüman Arapların Çukurova Yöresindeki Fetih Hareketleri," *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15:2 (2010), s. 1-9.
- Umar, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1993.
- Yakut el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân, V*, Beyrut 1977.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Avâsım," *DİA*, IV, Ankara 1991, s. 111-112.
- Yılmaz, Saim, *Mu'tazid ve Müktefî Döneminde Abbâsiler*, Kayıhan Yay., İstanbul 2006, s. 196-197.
- Yinanç, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, I*, yay. haz. Refet Yinanç, TTK, Ankara 2013.